

O ZDRAVLJU I TUMORU DESETOG BITEFA

„Bitef je bio, a na Bitefu — Teatar nacija...”
Baš kao u Jakšićevom stihu — „Vašar je bio,
a na vašaru...” — devetogodišnji poštovaoci
beogradskog pozorišnog festivala „novih tenden-
cija”, ovog septembra zatečeni u čudu od
pompe zvaničnog otvaranja jubilarnog, Dese-
tog Bitefa, očekivali su „sve” i „sva” od vašar-
skog oruđa i oružja: Teatra nacija. Koliko je
toj svečarskoj atmosferi podlegao sud kritičara
i gledalaca, pa su pojedine predstave prehva-
ljivane, da bi neke bile grubo odbačene, pi-
tanje je koje upućuje na prethodno razmatranje
problema: da li je Bitefu bila potrebna
zastava Teatra nacija da bi izvršio svoju, pri-
znatu u svetu, kulturnu misiju? I dalje, da li
je Teatru nacija bilo neophodno utočište u
beogradskom okrilju da bi opravdao svoju
svrsishodnost, vitalnost, potrebu postojanja?!

Kao što je poznato, Teatar nacija od prošle
godine nema stalnog mesta boravka (sedište je
bilo u Parizu, gde je i osnovan). Pošto je Pariz
otkazao gostoprimstvo (zbog navodno velikih
troškova festivala), osnivači i selektori dosetili
su se jadu kako da „prežive” bar na račun sta-
re slave. Tako, Teatar nacija nudi svoje zvučno
ime vitalnim pozorišnim centrima sveta (prošle
godine je Varšava bila time počastvovana), gde
grad domaćin snosi sve obaveze, naravno uz
pokroviteljstvo osnivača pariskog festivala, koji
u prvom redu odlučuje o repertoaru smotre
„vrhunski realizovanih predstava na svetu”.
Ove godine, Žan Luj Baro i njegovi podanici,
učinili su „prezent” Beogradu.

Kako se beogradski pozorišni život odvija u
znaku solidne produkcije, da bi poneka pred-
stava odskočila profesionalnošću izvođenja (naj-
češće su glumci ti koji zasluže trajnije pamće-
nje date predstave), poneki dramski tekst oz-

nači prodor ka razini evropske dramaturgije, i tu negde se zatvara krug „novih tendencija” pozorišnog beogradskog kruga, — prema tome, ne može se reći da je odbor Teatra nacija „zaseo” u Beogradu zbog njegovih priznatih i svetu poznatih pozorišnih vrednosti. Na isti način, doprinos jugoslovenskog pozorišta svetskoj pozorišnoj aktivnosti u celini, sličan je stanju u Beogradu, pa tako darivanje pokroviteljstva se ne može drugačije shvatiti osim — da je Bitez onaj koji čini ovu sredinu značajnim pozorišnim vrelom. Nema sumnje da su Baroovi saradnici u pravu: Bitez je značajan pozorišni festival, i više od toga, festival koji nudi informacije o tekućim strujanjima svetskih, „novih pozorišnih tendencija”. Stoga, štab Teatra nacija nije mogao da nađe bolje uzglavlje no ovo, u septembarski gostoprимljivom, bitefovskom Beogradu. Još uvek mlad po duhu, a po dužini postojanja već zreo za poštovanje, Bitez je Teatru nacija očigledno „dobro našao” da se svetskoj pozorišnoj javnosti predstavi kao pobornik bitefovskih nastojanja, zagovarača važnosti cvetanja i bujanja „novih pozorišnih tendencija” na račun okoštalih vrednota solidnog, građanskog poimanja pozorišnog kartezijanstva. No, njegova očinska zaštita više je izneverila, rasplinula okvirni smisao jubilarne proslave ovogodišnjeg Bitefa, no što je štab Teatra nacija izgubio u zbratimljavanju sa najavangardnijim pozorišnim festivalom u svetu.

Jer, nije tajna, u svojim počecima (50-tih godina), Teatar nacija je imao izgled poprišta: sukobljavali su se koncepti slobodnog, avangardnog pozorišta i građanski odmerene, „vrhunski realizovane predstave”. Deseti Bitez možda najpribližnije daje sliku tih burnih početaka Teatra nacija. Deseti Bitez „naliči” nečem čega su se svi poletni pregaoci pozorišta u svetu pribojavali tokom proteklih devet godina: da se ne „izmetne” u šarenilo tipično za svaku neprogramsku smotru gde se na okupu nalaze i „solidne” predstave, i virtuozne pozorišne inscenacije, i pridodati, poneki pozorišni eksces, eksperiment koji je trenutno na „vrhu” svetskog pozorišnog mnjenja. Na žalost, to se dogodilo — ovogodišnji Bitez nosi sve odlike repertoarskog haosa neusaglašenog programa, htenja da se izmire potrebe Bitefa i vapaji Teatra nacija. Za svakog je bilo ponešto, pa valjda iz tog razloga, značajne predstave po današnji pozorišni trenutak bivaju iskazane labavim vrednosnim sudom (mnogo impresionizma, malo logičkog, jasnog zaključivanja). Ni manje ni više, događanja na Desetom Bitefu su bila „pozorišna”, ili — nikakva! Najveći deo kritičara, u prilog ovoj tezi, spominje predstavu „Svetac i ragbi igrač” (izvođenje njujorške grupe Mabu Majns), koju ni jedan od bitefovskih selektora nije video

pre dolaska u Beograd, a koja je na Bitef dovedena po preporuci štaba Teatra nacija. Pomenuta predstava se nije igrala u punom sastavu (pola ansambla nije došlo), promenjen je i sceniski prostor (predstava se igra na prirodnom igralištu), pa smo prisustvovali nekoj vrsti „citata” iz predstave u košarkaškoj sali „Pinki”. No, „Svetac...” nije samo lažirana predstava, već i dokaz neusaglašenosti u radu štaba Bitefa i štaba Teatra nacija. Teatar nacija nije mogao, ni smeo da predloži jednu predstavu za čije izvođenje bitefovski budžet nema dovoljno „dubok džep”. Improvizacija kojoj smo prisustvovali u hali „Pinki” najbolje je ogledalo zaštitničkog grba Teatra nacija Desetom Bitefu.

Naše „pozorišno selo”, čaršija naša svagdašnja, zadovoljna je ovim šta se desilo: po njima, Bitef se „smirio”, „uravnotežio”, rekli bi oni — dobio je pravu fizionomiju svetskog festivala. Jedan gost, po preporuci Teatra nacija, bio je i Andžej Vajda (sa predstavom „Slučaj Dantona” po drami Stanislave Pšibiševske), — on je izjavio sledeće novinaru „Politike”: „Bitef će preživeti, jer nema neku čvrstu koncepciju. Koncepcija Bitefa balkanski je otvorena, jer na njemu može sve da se prikazuje. Upravo tako zamišljen program pomogao je da ovaj festival opstane, i ostane, dok su drugi, „zatvoreni” propali.” Kao komentar ovome, treba dodati da je Vajdina predstava bila jedna od najmanje primećenih: po sudu publike — treća, otpozadi!

Pored svih omaški sprege Bitef-Teatar nacija, ispostavilo se i jedno dobro rešenje (što potvrđuje anarhističko „vjeruju” da u svakom haosu ima svetlih trenutaka!). U slučaju koncepcije Desetog Bitefa, bio je to dolazak teatra sa Taganke. Proslavljeno pozorište koje se već godinama poziva na Bitef radi viđenja „Hamleta” nadalekog čuvenog u Sovjetskom Savezu. No, teatar sa Taganke nije doveo samo „Hamleta”, već i predstavu „A zore su ovde tihe” (dramatizacija po istoimenom romanu Borisa Vasiljeva), i kolažnu dramatizaciju motiva „Deset dana koji su potresli svet” (istoimeni roman Džona Rida). Proslavljeni ansambl pod rukovodstvom Jurija Ljubimova sigurno ne bismo ni ovog Bitefa videli da zvučno ime Teatra nacija nije tome pridonelo. Ali, s „Hamletom” (koji je pozivan), stigao je i jedan solidno napravljen solilokvij na ideološke teme Oktobarske revolucije, kao i tanušna predstava o „ulozi žene u svetskoj revoluciji”. Ljubimovljev „Hamlet” zasigurno predstavlja domet sovjetske pozorišne scene, ali u širim okvirima, to je samo zanimljivo nadahnuta predstava, kako po režijskom proseyu tako i po perfekciji izraza

(scenografija, gluma, muzika). No, bar smo sada sigurni da ne gubimo važnu predstavu iz vida kada govorimo da poznajemo sve novine u svetskim pozorišnim strujanjima.

Ali šta reći na to da je jedna od ravnopravne tri bitefovske nagrade stručnog žirija (beogradski kritičari), dodeljena upravo Ljubimovljevom „Hamletu”. Čime se rukovodio stručni žiri? Tendencijama beogradskog festivala, ili — Teatra nacija?! Jer, dobro (— čitati „vrhunski”) realizovana predstava, bilo je i jeste geslo Teatra nacija, pa su bitefovska nastojanja da budu favorizovane predstave „novih pozorišnih tendencija” (čitati vrednosti!), izgleda, po prirodi stvari, došla u zadnji plan. Nekakvo iskupljenje žirija jeste odato priznanje slobodoumnom Piteru Bruku za predstavu „Pleme Ik”, i virtuoznom zaljubljeniku pozorišnog medijuma, Robertu Vilsonu za predstavu „Ajnštajn na plaži”. Ali, jedna značajna predstava sa svim odlikama „novih pozorišnih tendencija” ostala je bez odgovarajuće valorizacije. To je predstava celjskog „Slovenskog ljudskog gledališča” — „Igrajte tumor u glavi”, po tekstu Dušana Jovanovića, u režiji Ljubiše Ristića. Nedodeljivanje nagrade ovoj predstavi nije ništa drugo do konkretni sindrom poljuljanog zdravlja beogradskog festivala.

„Igrajte tumor u glavi” zatvorio je bitefovske dveri, i svima onima koji glasaju za vitalno, poletno, polemičko pozorište, jasno je da je to jedna od najzanimljivijih predstava na Desetom Bitefu. Značaj dramatskog prosede (odnos pozorišta i publike, mehanizma vlasti i prosvetno-kulturnih institucija, sukob građanskog poimanja pozorišta i veštastvenih avangardista, utopijski magnetizam scenskog rekvizitarijuma i realiteta stvarnosnih događanja na sceni i van nje itd.), preneo se i „prepokrio” utiske sa prethodno viđenih predstava, pa su neke od njih još više dobile u smislu („Pleme Ik”), dok su neke, koje su se činile valjanim u toku odvijanja festivala, izgubile u značaju i smislu postojanja („Dodite, i dan će biti vaš” Eugena Barbe).

Prenebregavanje vrednosti „Tumora...” od strane stručnog žirija Desetog Bitefa, govori najviše o tumoroidnom stanju hibridnog organizma „bitef+teatar nacija”.